

راهکارهای ترویج معنویت در جامعه

اکرم صفرزاده^۱

چکیده

خواهران طلبه الگوهای اخلاقی و معنوی جامعه می باشند و رسالت آنها در گسترش اخلاق و معنویت در جامعه بسیار مهم است. مقام معظم رهبری بر گسترش معنویت و اخلاق در جامعه تاکید و آن را جهت دهنده ی همه ی حرکتها و فعالیتهای فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه می دانند. انقلاب اسلامی عیار معنویت را در جامعه به نحو چشمگیری گسترش داد اما همواره خطر در کمین است و ظهور معنویت های کاذب و عرفان های دروغین و وظیفه حوزه های علمیه را صد چندان میکند مواردی از رسالت هایی که حوزه خواهران در پاسداری و تحقق بیشتر اخلاق و معنویت در جامعه می تواند ایفا کند: امید بخشی و زدودن یاس، الگو بودن و معرفی الگوهای برتر علمی، پژوهشی اخلاقی که با تهذیب نفس و جهاد علمی به مدارج بالا دست یافته اند، مسیولیت پذیری، ترویج سبک زندگی اسلامی، و توجه به نقش تربیتی اخلاقی در خانواده با خودسازی و مراقبه و تقویت خودباوری است که در این مقاله به روش کتابخانه ای و تحلیلی به آن پرداخته ایم بر اساس آیات و روایات امکان تغییر اخلاق با تلاش میسر است همان گونه که انقلاب اسلامی عیار اخلاق و معنویت در جامعه را تغییر داد.

واژگان کلیدی: حوزه خواهران، رسالت، اخلاق و معنویت

مقدمه

اخلاق و معنویت در هر جامعه ای به خصوص جامعه دینی از جایگاه ویژه ای برخوردار است اخلاق و دین ریشه در فطرت انسانها دارد و در طول تاریخ هم پای یکدیگر حضوری مستمر در زندگی بشر داشته اند. حوزه های علمیه از بدو تاسیس تاکنون رهبری دینی جامعه را بر عهده داشته اند حوزه علمیه خواهران با وجود اینکه زمان زیادی از تاسیس آن نمی گذرد اما تاثیرات بسیاری در جامعه داشته است و با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند رسالت مهمی دارد زنان نیمی از جامعه را تشکیل می دهند که بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. مقام معظم رهبری می فرماید «هیچ کس نگوید من تکلیفی ندارم، من مسئولیتی ندارم، همه مسئول هستند.»^۲ در این میان خواهران طلبه الگوهای اخلاقی جامعه نیز می باشند و رسالت آنها در تاثیر اخلاق و معنویت در جامعه بیشتر مشخص می شود.

^۱ کارشناسی ارشد حوزه علمیه فاطمیه محلات، Akram. safarzade.com

^۲ پناهیان علیرضا. نخستین نشست گفتگویی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب. ۹۸/۵/۲۸

بنابراین سوال اصلی تحقیق این است که اخلاق و معنویت در جامعه چطور پیشرفت می کند؟

به عنوان فرضیه این پژوهش بایستی گفت: اخلاق فردی رابطه جدانشدنی با اخلاق اجتماعی دارد و انقلاب اسلامی در افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق سهمی به سزا داشته است و خودسازی و خودباوری مثبت که از اخلاق فردی است بر تهذیب طلاب و نقش آنها در اجتماع اثر مستقیم دارد.

درموضوع اخلاق کتب و مقالات زیادی نوشته شده اما در مورد رسالت خواهران طلبه در ترویج اخلاق و معنویت مقاله ای دیده نشده است. در ارتباط با الگوی سوم زنان، تنها پیشینه پژوهشی، کتاب «الگوی سوم، الگوی رفتاری زن و خانواده و جامعه»^۱ به بررسی الگوی رفتاری زن در خانواده پرداخته است.

از اهداف این پژوهش، تاثیر شناخت رسالت حوزه علمیه خواهران در به بار نشستن اخلاق رشد و بالندگی افراد و به خصوص جوانان است. از اهداف انقلاب اسلامی که در بیانیه گام دوم هم بیان گردیده افزایش معنویت و اخلاق در فضای جامعه بوده است تربیت افراد مهذب و خود ساخته که امید است با خودباوری مثبت محقق گردد، از وظایف حوزه علمیه خواهران است.

معناشناسی اخلاق و معنویت

خلیقه به معنی خلق و سرشت است.^۲ در معجم مقایس اللغه آمده است:

خاء و لام و قاف دو معنای اصلی دارد: اولی به معنای اندازه گیری چیزی و دومی به معنای نرمی و صافی یک چیز در اولی عرب می گوید «خلقت الادیم» یعنی چرم را اندازه گیری کردم.

خُلُق که به معنی سجه است نیز از همین معناست. زیرا صاحبش را با آن سجه و صفت می سنجند و فلان خلیق بکذا یعنی فلانی متصف به آن صفت است. و در معنی دوم می گویند «صخره خلقاء» یعنی سنگ صاف، این واژه در این اصل به معنای تساوی، اعتدال و کهنه شدن هم استعمال می شود.^۳

مصطفوی در التحقیق می گوید:

این واژه یک معنای اصلی دارد و آن ایجاد چیزی به کیفیت مخصوص که بر طبق اراده و حکمت خدای متعال انجام می شود و این معنا در تمام موارد استعمال این لغت قابل ملاحظه است. بنابر این مفهوم اندازه گیری و تقدیر، نرمی و صافی، سرشت، بهره و تساوی از مصادیق اصل واژه نیست بلکه به سبب اینکه این ایجاد و پیدایش به شکل معینی تحقق یافته، این معانی را گفته اند: و اگر در این معانی استفاده شود، برای تاکید با مبالغه یا نکته ای دیگر است.

۱. هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان بسیج جامعه زنان، ۱۳۹۷.

۲. فراهیدی، العین، ج ۴، ص ۱۵۱.

۳. ابن فارس، معجم مقایس الغه، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۲۱۳.

خُلُق همانند کلمه شُغل به معنای آنچه انجام می‌شود، بنابراین خُلُق به معنای آنچه ایجاد می‌شود از سرشت یا سجیه که در صفات درونی استعمال می‌شود.^۱

اخلاق در اصطلاح

اخلاق در میان علمای اسلامی عبارت است از: « صفات و ویژگی‌های نفس که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خود جوش وبدون نیاز به تفکر وتأمل، از انسان صادرشود»^۲ راغب خُلُق را معنای اصطلاحی می‌کند؛ زیرا او خُلُق و خَلَق را در اصل یکی می‌داند ومی‌گوید: اما کلمه خَلَق که مخصوص اشکال و اجسام و صورت‌هایی است که با حواس درک می‌شود و خُلُق ویژه قوا وسجایایی است که با فطرت و دیده دل درک می‌شود، همان گونه که خداوند می‌فرماید: ﴿ اِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾^۳ و یقیناً «ای پیامبر» تو بر ملکات و سجایای اخلاقی عظیمی قرار داری. خلائق جمع خُلُق است و به معنای فضائل و بهره‌هایی که انسان با اخلاقش کسب می‌کند.

بطور خلاصه می‌توان گفت: اخلاق ممکن است خوب یا بد باشد. صدق و حیا در زمره کارهای خوب و دروغ گویی و بی‌حیایی در زمره اخلاق بد است.

اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند.

«معنویت: معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است.

معنویت در برابر مادیت قرار دارد و مادیت نیز، تنها به مادی‌گری فلسفی، محدود نیست، بلکه مادی‌گری رفتارپرا نیز دربرمی‌گیرد؛ به‌این معنی که ممکن است انسان با وجود اعتقاد به امور معنوی و قدسی، در عمل به گونه‌ای رفتار کند که جز هوس‌ها و سوداهای این جهانی و معطوف به حوایج بدنی و حیوانی، دغدغه‌ای نداشته باشد، حال آن‌که معنویت در برداشت و روایت اسلامی، امری است که تمام ساحات و شئون زندگی انسان را دربرمی‌گیرد و انسان مؤمن، چه در عالم نظر و چه در عالم عمل، فقط و فقط، رضایت خدای متعال را مبنا و اساس می‌انگارد.

اخلاق و معنویت در جامعه

۱. مصطفوی، آلتحقیق، ۱۴۲۰ق، ج ۳، صص ۱۳۱-۱۲۸.

۲. مجلسی، ج ۶۸، ص ۳۷۳، باب ۹۲.

۳. قلم ۶

شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق‌چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند، و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، به شیوه‌ی معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی کنند. نگاه جامعه ساز و انسان ساز امام خمینی ره به زنان سبب شد که هویت زن مسلمان ایرانی با شاخص‌هایی تعریف شود که با همه الگوهای شرقی و غربی از زن متفاوت است. از جمله این شاخص‌ها این بود که «سرچشمه صلاح و فساد جامعه از صلاح و فساد زنان است. این نگرش هویت زنان را هویتی زنده و پویا تعریف کرد و به عاملیت زنان مسلمان در جامعه رسمیت بخشید. عرصه آموزش یکی از مهم‌ترین حوزه‌های اجتماعی است که زنان مسلمان پس از پیروزی انقلاب اسلامی با جدیت در آن حضور پیدا کردند.

ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم. دستگاه‌های مسئول حکومتی در این باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد و این البته به معنی رفع مسئولیت از اشخاص و نهادهای غیرحکومتی نیست. در دوره‌ی پیش‌رو باید در این باره‌ها برنامه‌های کوتاه مدت و میان مدت جامعی تنظیم و اجرا شود.

امروزه هدف و نقطه اصلی که دشمن در جامعه در پی هدف گذاری آن است تخریب بنیان خانواده و به انحراف کشاندن رکن اصلی خانواده یعنی زن است. اگر آن‌ها موفق شوند به زنان جامعه آسیب برسانند و حیثیت آنها را مخدوش کنند، زنان را از آن جایگاه مقدسی که اسلام برای آن پیش بینی کرده است دور کنند و شرح وظایف جعلی برای زنان در جامعه ترسیم کنند و از رسالت خود جدا کنند به هدف خود رسیده‌اند. متأسفانه اگر مشاهده می‌کنیم که بسیاری از تلاش‌ها توسط افراد و جریان‌ها و گروه‌ها برای خودسازی اخلاقی و معنوی به نتیجه نرسیده و ثمرات مفید به بار نیاورده، باید علت اصلی را از فقدان بنای مستحکمی دانست که حاصل آن انتخاب آگاهانه و آزادانه و عزم استوار برای حرکت و تلاش می‌باشد. همین ضعف و کاستی است که ضرورت گرایش به اخلاق و توصیه‌ها را به صورت لقلقه زبان درآورده است که فقط حرف و سخنی از آن می‌رود و بعد تمام می‌شود تا فرصتی دیگر و تکراری دیگر! تو گویی بعضی از افراد و تشکل‌ها و جناح‌ها عادت کرده‌اند که زبان به ضرورت اخلاق باز کنند و در همان حال زبان به گناهای چون دروغ و تهمت و هتاک و اهانت و دشنام بکشایند.

در موضع معنویت و اخلاق نیز باید گفت بی‌تفاوتی جدی به موضوع «تهاجم فرهنگی» سبب شد تا با اوضاع غیرقابل قبول کنونی برسیم.. تاکید مداوم مقام معظم رهبری بر تهاجم فرهنگی و بی‌توجهی ما چه مردم و چه مسئولان به این امر مهم سبب شد که با ولنگاری فرهنگی روبه‌رو شویم.

وجود معنویت و اخلاق است که به علم و اقتصاد و عدالت و آزادی و سبک زندگی جهت می‌دهد. بعید نیست که ما روزی در حوزه علم از غرب پیشی بگیریم اما این پیشرفت بدون معنویت و اخلاق ثمری نخواهد داشت. آیا پیشرفت بدون توجه به اخلاقیات می‌تواند تضمین کننده این باشد که در چاهی نیافتیم که غرب گرفتار آن است. چندگانگی از تعریف اخلاق و معنویت است که با همه پیشرفت علمی در غرب می‌بینیم سبب شده تا غرب با بحران اخلاقی روبه‌رو شود. از همین روست که امام راحل می‌فرمایند همه چیز باید اسلامی شود. از سیاست و فرهنگ و هنر و اقتصاد و ورزش و مدرسه و دانشگاه تا جزیی‌ترین مسائل خانواده باید رنگ و بوی اسلامی به خود بگیرد. وقتی در دانشگاه و مدارس بر اخلاق اسلامی تاکید می‌شود اما سینمای کشور ساز دیگری می‌زند و با انبوه رمان‌های سخیف و مبتذلی روبه‌رو می‌شویم که ترویج روابط خارج عرف دختران و پسران را ابزار فروش قرار داده‌اند از جوانان چگونه می‌توان انتظار داشت که متخلق به اخلاق اسلامی شوند. با این همه فراوانی جوانان در اعیاد مذهبی و ایام سوگواری اهل بیت (ع) و حضور چشمگیر میلیونی در راهیان نور و پیاده‌روی اربعین که دشمنان را به وحشت انداخته امید بخش و غرور آفرین است. برکات این اتفاق عظیم قطعاً انقلاب و آینده نظام اسلامی را از آفات بسیاری مصون خواهد کرد. این فرهنگ عاشورایی با حضور همین جوانان باید در دل جامعه جوان ایرانی با همه طیف‌ها و جناح‌ها و سلاقی مختلف نهادینه شود. و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، به شیوهی معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی کنند.

طرح مباحث اخلاقی نیاز بشر به معنویت و تعالی را شکل می‌دهد. البته قاعدتاً این بشر نمی‌خواست به راه حل اساسی روی بیاورد و آن هم چیزی جز زانو زدن در برابر خدای متعال نبود؛ بلکه می‌خواست به گردنکشی و طغیان خود ناشی از پیشرفت صنعتی ادامه دهد. بنابراین به جای انتخاب راه اصیل معنویت خواهی، به فرقه‌ها و جریان‌های انحرافی روی آورد.

در این اثنا معنویت‌های شیطانی شکل گرفت که به شکل مقطعی و مجازی به نیاز این بشر پاسخ می‌دهد که ماندگاری و اصالت ندارد. در واقع این معنویت‌ها در تلاش هستند که به عنوان مسکن و مخدر عمل کنند تا انسان به صورت موقت آرام بگیرد. البته این آرامش مقطعی است و ماندگاری ندارد. در معنویت‌های نوپدید افراد به ظاهر به شادکامی، شادابی و بی‌خیالی می‌رسند. اما این معنویت کاذب، فرد را مسئولیت‌گریز بار می‌آورد. او را به درون خودش توجه می‌دهد و از دیگران غافل می‌سازد. «اینکه به خودت برس و از دیگران فارغ باش» را شعار خودشان انتخاب کردند و به جای خدا باوری و خدامحوری به خودمحوری و انسان محوری روی آورده‌اند؛ در حالی که انسان جزیی از هستی است. اینکه به خودت برس و از دیگران فارغ باش» را شعار خودشان انتخاب کردند و به جای خدا باوری و خدامحوری به خودمحوری و انسان محوری روی آورده است.

معنویت اصیل و حقیقی انسان را مسئولیت‌گرا بار می‌آورد، در معنویت‌های دروغین که انسان محور است، همه باید در خدمت انسان باشد. بنابراین کوه، دریا و محیط زیست را آلوده و نابود می‌کند؛ زیرا خود را تنها محور قرار داده است.

عالمان دینی به عنوان سدی در برابر معنویت‌های نوپدید مطرح هستند، زیرا انسان‌ها را به خدا توجه می‌دهند. همچنین معنویت‌های نوپدید به تمام ابعاد انسان توجه نداشته، بلکه به یک بعد توجه کردند و برای اینکه این بعد را تقویت کنند، نیاز دارد که خرد و تفکر انسان را کنترل کند.

رهبران جریان‌های معنویت‌های نوپدید، افراد رابه روی آوردن به شادی‌های بی‌هدف تشویق می‌کنند که با ارزش‌های فرهنگ ایرانی اسلامی ما سازگاری ندارد، بی‌توجهی به ارزش‌های انسانی، معنوی، ملی و اخلاقی و جایگزین کردن ارزش‌های غیرواقعی در بعضی از معنویت‌ها موجب جابجایی ارزش‌ها و هدف‌ها برای انسان می‌شود که ممکن است منجر به نابودی وی شود.

در معنویت‌های دروغین سعی می‌کنند انسان را به گونه‌ای پرورش دهند که فقط نقاط قوتش را ببیند؛ به گونه‌ای که گویا هیچ نقطه ضعفی ندارد که نتیجه آن غرور، ایستایی و درجا زدن آدمی است. در حالی که در معنویت اسلامی، محاسبه، ارزیابی، مراقبه و حتی محاکمه نفس از خود را داریم که به تعالی انسان و رفع نقطه ضعف‌ها و تبدیل آن به نقطه قوت منجر می‌شود. البته تصوف و عرفان اسلامی در زمان معاصر ما در حال اغما بوده و بلکه مرده است و نیاز به احیاء و اصلاح دارد. نکته دیگر اینکه جریان‌های سنتی عرفانی در جهان اسلام غیر از معنویت‌های نوپدید و مکاتب عرفانی وارداتی است. معنویت‌های نوپدید عموماً از ادیان اصیل توحیدی مطالبی را گلچین کرده‌اند و مجموعه‌ای دست‌کاری شده را تحویل مخاطب می‌دهند.

توصیه‌های عرفانی اسلام برای سبک زندگی معنوی بسیار کارآمد است سبک زندگی و سیره معصومین (ع) و تعالیمی که در قرآن از مسأله توحید، مراتب توحید، توحید افعالی، مراقبه نفس جوانمردی و مروت، ایثار، تواضع، توکل و ایمان و محبت و عشق به خداوند متعال و موجودات دیگر خیلی پررنگ است.

اسلام و مخصوصاً تشیع مشحون از آموزه‌های بلند معنوی در بعد هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و جهان‌شناختی است، عرفانی که در دوره نخستین عرفان را شکل دادند، خاستگاه اصلی این آموزه‌ها و تعالیم را قرآن کریم و سنت نبوی می‌دانند. مواردی نظیر سبک زندگی، نوع تعامل با خانواده و اجتماع، مسأله عبادت‌های ویژه و خلوت کردن‌ها، شب زنده‌داری و مراقبه داشتن و ذکرهای دائمی داشتن و... خوب معرفی نشده است، زیرا از همان دوران نخستین شکل‌گیری حکمت و عرفان در اسلام اختلاف مبنا میان عرفا، محدثین و فقها... وجود داشته است و هنوز وجود دارد. و این وظیفه حوزه‌های علمیه به طور کلی و حوزه خواهران بالاخص است که اسلام را به خوبی معرفی کنند.

عنصر سازنده معنویت اصیل اسلامی «خداوند» است. به لحاظ غایت‌شناسی، قرب الهی هدف نهایی در معنویت و عرفان اسلامی است. رسیدن به خدا به عنوان هدف مطرح است. در حالی که در معنویت‌های نوپدید آنچه اصل است آرامش یافتن و شاد شدن برای کم شدن استرس‌های برخاسته از مدرنیته و پس مدرنیسم است. در عرفان اسلامی هیچگاه مخالفت رسمی با عقل و منطق نمی‌بینیم، معنویت‌های نوپدید با عقل و میزان بودن آن در ستیز هستند. همچنین معنویت اصیل اسلامی مطابق با

شریعت است. از صدر نخستین اسلام تا الان شریعت میزان است. ویژگی دیگر عرفان و معنویت اصیل اسلامی این است که این جریان برخاسته از فطرت آدمی و به تعبیری هماهنگی و سازگاری با فطرت انسان‌ها دارد

در معنویت‌های نوپدید نخست خداوند و شناخت او مطرح نیست. در این معنویت‌ها شادی، سرور و دوری از استرس به عنوان غایت مطرح است. همچنین عقل‌گریزی و منطقی‌ستیزی از دیگر شاخصه‌های این معنویت‌های کاذب است. تعالیم‌ها این مکاتب متناقض است. فقه‌گریزی، نفی شریعت و شریعت‌ستیزی و نفی ادیان هم به صورت مشترک در آنها به چشم می‌خورد.

این جریان‌ها به معاد اعتقادی ندارند. در حالی که در عرفان اصیل دعوت به خدا اصل است.

رسالت حوزه‌های خواهران در تحقق اخلاق و معنویت

از رسالت مهم حوزه‌های علمیه خواهران علاوه بر حضور در جامعه، اثر گذاری در میان جامعه و بانوان است باز تعریف نقش زنان با نگاهی فراتر از نگاه غربی و نگاه ارتجاعی در کلام رهبری معظم مورد تاکید قرار گرفته است که زنان نه تنها در مقاطع حساس بلکه در فرایند جامعه سازی و تمدن سازی و حرکت به سوی الگوسازی نوین برای زنان دیگر جوامع اسلامی هم باید نقشی مهم و تاثیر گذار بر عهده گیرند بدون شک حضور زنان اندیشمند و فرهیخته حوزوی و دانشگاهی در این مسیر می‌تواند بسیار موثر و جریان ساز باشد

وظیفه‌ی حوزه‌های علمیه هوشیار کردن مردم و به خصوص جوانان است. نقشه حوزه علمیه این است که مردم و جوانان را به مسائلی که سبب شد تا امروز پیروز و سربلند باشیم آگاه کند و مسیر معنویت را در جامعه بگشاید

حوزه‌های علمیه خواهران به عنوان مروجان، حافظان و پاسداران دین از دو جهت دارای جایگاه ویژه و منحصر به فردی هستند. جهت اول اینکه به عنوان حوزه در جایگاهی قرار دارند که جایگاه انبیاء الهی است و همین‌طور که وظیفه آنها هدایت مردم به صراط مستقیم بوده، حوزه‌های خواهران هم وظیفه تبلیغ و ترویج دین را برعهده دارند.

جهت دیگر در جایگاه و شخصیتی که زنان در اسلام دارند، می‌باشد. از نظر اسلام زنان علاوه بر جایگاهشان در خانه، در حوزه گسترده‌تری نقش ایفا می‌کنند. زنان مربی جامعه‌اند و وظیفه تربیت جامعه را بر عهده دارند، لذا معمار کبیر انقلاب نقش زن را در جامعه بالاتر از نقش مرد می‌برد و می‌فرماید از دامن زن است که مرد به معراج می‌رود. اکنون به مواردی از راهکارهای ترویج اخلاق و معنویت در جامعه می‌پردازیم.

امید بخشی به جامعه

از وظایف خواهران طلبه امید بخشی به جامعه است. نقش کلیدی خواهران طلبه در پیوندی که با جامعه برقرار می کنند می تواند در افزایش امید اجتماعی و ارتقاء مشارکت و انسجام اجتماعی بسیار اثر گذار باشد. این مطلب بسیار مهم است که دشمنان همواره از آن می ترسند و همواره به دنبال ایجاد ضعف و ناامیدی و بی اخلاقی در جامعه می باشند رهبری معظم در بیانیه گام دوم این مهم را کلید اساسی همه قفلها می داند که بدون آن هیچ گامی نمی توان برداشت بخشی به عنوان نخستین وریشه ای ترین جهاد در گام دوم انقلاب اسلامی باید سرلوحه حرکت در این مسیر باشد. نگاه خوش بینانه و درعین حال منصفانه به آینده همراه با نگاه محققانه و عبرت آموز به گذشته می تواند سرمایه مهمی برای پیشرفت یک جامعه به سوی کمال باشد لیکن چالش مهمی که در این خصوص وجود دارد همانطور که در بیانیه رهبری فرمودند فضایی است که ابزارهای نوین و صاحبان شبکه های قدرت و سرمایه در دنیای امروز برای جوامع مستقل و پیشرویی مانند ایران ایجاد می کنند فضایی که در اکثر مواقع فضای ناامیدی نسبت به حال و آینده جامعه را رقم می زند. در این راستا امید اجتماعی دچار آسیب می شود. بنابراین نیاز است امید اجتماعی به عنوان یک مسئله اجتماعی مورد توجه قرار بگیرد و راه های تقویت آن مطالعه تبیین و ارائه شده و در جنبه های گوناگون برای افزایش آن تلاش شود. از معجزه امیدواری واقعی بهره بگیریم و تسلیم ناامیدی نشویم زیرا ناامیدی دشمن سعادت و موفقیت ماست.

معرفی الگوهای اخلاقی و معنوی

وظیفه حوزه خواهران الگو بودن و اسوه بودن برای جامعه است که لازمه آن توجه به اخلاق و تهذیب نفس است. در اینجا لازم است الگویی را که خداوند در قرآن به ما معرفی کرده و در تمام زمینه های زندگی از جمله: اخلاق فردی، اجتماعی، خانوادگی، بندگی و... سرمشقی نیکو است یاد کنیم. سعی ما بر این باشد تا ایشان را به جامعه و همه جهانیان معرفی کنیم

آن جا که می فرماید: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ مسلماناً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود، برای آن ها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می کنند.

تمام زندگی پیامبر برای ما سرمشق است بخصوص طلاب گرامی باید از مشی و اخلاق حضرت درس بگیرند قرآن کریم در سوره قلم می فرماید: وانك لعلى خلق عظيم. زندگی حضرت زهرا سلام الله علیها الگوی دیگری برای همه مومنین است.

مطالعه زندگی نامه بزرگان که با تهذیب نفس و تلاش علمی صحیح توانسته اند کارهای بزرگ انجام دهند، آثار بزرگی از خود به جا بگذارند و منشا خیرات بسیاری در زندگی خود باشند می تواند راهنمای بسیار مفید و کمک بسیار خوبی برای هر فردی باشد. به همه خواهران طلبه توصیه می شود که زندگی بزرگان به خصوص بزرگان حوزوی را حتما مطالعه نمایند و به دیگران هم معرفی نمایند به طور مثال مطالعه زندگی بانوی مجتهده معاصر بانو امین اصفهانی برای همه خواهران و برادران

طلبه بسیار آموزنده و موثر است ایشان با خود شناسی عمیق و خود باوری بالا و توکل بر خدای متعال توانستند با امکانات کم بر مشکلات فائق شوند و به جایگاه بالایی در تفسیر قران و فقه و اصول و دیگر علوم دست یابند.

در قسمتی از زندگینامه ایشان آمده است:

«سال هاست که به شدت مشغول مطالعه کتاب های فوائد الاصول و فصول المهمه و کفایه الاصول در فقه و اصول بوده و این روزها بتازگی وارد دروس کلام شده و قرار است کتاب شوارق الالهام را از آقای نجف ابادی بیاموزد اما مدتی است که مرضی فرزندش رشته افکارش را پاره کرده، اما او عزم را جزم کرده تا با توکل بر خداوند از سنگلاخ مشکلات بگذرد. چند روز بعد بانو به دنبال استاد می فرستد

آقای نجف ابادی برای درس تشریف می آورند و بعد از عرض تسلیت می گوید بنده فکر کردم چون فرزندان به تازگی از دنیا رفته شاید درس را تعطیل کنید و یا اصلا از درس منصرف شوید. بانو جوابی می دهند که برای همه طالبان علم درس بزرگی است ایشان می فرمایند: بله فرزند من به رحمت خدا رفته و من مثل همه مادرها غمگینم اما کار خدا بی حکمت نیست فرزند من امانتی بود که خداوند باز پس گرفته دیگر دلیلی وجود ندارد که بیهوده جلسه درس را تعطیل کنم یا از تحصیل بمانم. درسی که من می آموزم علم شناخت خداوند است. علم کلام و فقه است باید بتوانم ان را در زندگیم به کار گیرم در غیر این صورت عالم بی عمل می شوم خداوند فرموده: انالله وانا الیه راجعون. کودک من دو روز پیش به دیدار حق رفته و همه ما روزی به این مقصد خواهیم رفت پس چه بهتر که با دست پر بروم» ایشان در چه حد بالایی از خود سازی، خود باوری و خداشناسی قرار داشتند که با وجود مصائب و مشکلات زیاد به مراتب بالای علم و کمال برسند بنابر این الگو برداری از زندگی ایشان و دیگر بزرگان برای همه بسیار راهگشا خواهد بود.

ترویج سبک زندگی ایرانی اسلامی

سبک زندگی را مجموعه ای جامع از عملکردهای روزمره تعبیر می کند که فرد نه تنها برای رفع نیازهای جاری آنها را به کار می گیرد بلکه روایت خاصی که فرد برای هویت شخصی خود برگزیده است را نیز در برابر دیگران متجسم می سازد. فراتر از انتخاب شخصی مصرف، فراوانی و محاصره انسان توسط اشیاء^۲. از آنجا که خانواده با مرکزیت مادر فرهنگ، معرفت و تمدن و ویژگیهای اخلاقی قوم و جامعه را به نسل های آینده منتقل می کند، نقش آفرینی زنان در هدایت سبک زندگی متناسب با باورها، ارزش ها و هنجارهای اجتماعی لازمه اصلاح سبک زندگی در جامعه و پرهیز از تقلید سبک زندگی غربی است. سبک زندگی فقط یک شیوه زندگی نیست بلکه برای فرد هویت سازی می کند. یکی دیگر رسالت های حوزه خواهران ترویج سبک زندگی اسلامی است با توجه به اینکه خواهران در مرکز مثلث خانواده، هویت و سبک زندگی، کنشگران اصلی هستند که باید هویت و سبک زندگی ایرانی اسلامی را ترویج، تقویت و تثبیت کنند. که در بیانیه هم روی آن تاکید شده است. «در بیانیه آمده: تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیباییهای بی جبران اخلاقی

۱. بتول زرکنده، بانو امین، تهران: مدرسه، ۱۳۸۴، ص ۳۱-۳۲

۲. بودیاری، ژان، جامعه مصرفی، اسطوره ها و ساختارها، رجمه پیروز ایزدی، نشر نالت ۱۳۹۰.

و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت ما زده است، مقابله با آن جهادی همه جانبه و هوشمندانه می طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوانهاست^۱ خواهران حوزوی باید با الگوبرداری از فاطمه زهرا سلام الله علیه سبک زندگی اسلامی را جایگزین زندگی های پرتجمل و پرحاشیه کنونی نمایند و برای رسیدن به این مطلب ابتدا زندگی خود را اسلامی نمایند تا دیگران هم از آنها یاد بگیرند نگهداری خویشتن به ترک معاصی و عدم تسلیم در برابر شهوات سرکش است، و نگهداری خانواده به تعلیم و تربیت و امر به معروف و نهی از منکر و فراهم ساختن محیطی پاک و خالی از هرگونه آلودگی، در فضای خانه و خانواده است.

«این برنامه ای است که باید از نخستین سنگ بنای خانواده، یعنی از مقدمات ازدواج، و سپس نخستین لحظه تولد فرزند آغاز گردد، و در تمام مراحل با برنامه ریزی صحیح و با نهایت دقت تعقیب شود. به تعبیر دیگر حق زن و فرزند تنها با تامین هزینه زندگی و مسکن و تغذیه آنها حاصل نمی شود، مهمتر از آن تغذیه روح و جان آنها و به کار گرفتن اصول تعلیم و تربیت صحیح است.^۲»

توجه به خودسازی

اگر خواهران طلبه خود سازی نکرده باشند و همچنین تواناییهای خود را باور نداشته باشند چگونه می توانند اخلاق و معنویت را به دیگران بیاموزند.

اصولا همه افراد و بخصوص طلاب باید بکوشند که اخلاق الهی را کسب نمایند و رابطه بین خود و خدای خویش را ارتقاء دهند. ساعاتی از شبانه روز را به عبادت و راز و نیاز با خالق یکتا اختصاص دهند و با او خلوت نمایند. به واجبات بسیار اهمیت دهند و از مستحبات مخصوصا نماز شب غافل نباشند.

یکی از اهداف مهم بعثت پیامبر اسلام تزکیه نفوس و اعتلای اخلاقی تک تک انسان هاست قران کریم اخلاق پیامبر را سرمشق انسانها و از عوامل مهم جذب مردم به ایشان می داند. آگاهی فرد از خوبی و بدی اعمال و آثار و پیامدهای فضائل و ردائیل در شکل گیری اخلاق او موثر است البته نمی توان انکار کرد که اخلاق فردی تأثیر غیر مستقیم بر مسائل اجتماعی دارد. برای اثر گذاری در جامعه باید از خودمان شروع کنیم و مبادا به زبان بگوسسم و عمل نکنیم.

خداوند هم، چنین افرادی را نکوهش می نماید و در می فرماید: ﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^۳ آیا مردم را به نیکی (و ایمان به پیامبری که صفات او آشکارا در تورات آمده) دعوت می کنید، اما خودتان را فراموش می نمایید؛ با اینکه شما کتاب (آسمانی) را می خوانید! آیا نمی اندیشید؟

در تأکید به اهمیت اخلاق فردی و خودسازی خداوند می فرماید:

۱. فراز آخر بیانیه گام دوم

۲. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۴، ص ۲۸۷

۳. سوره بقره آیه ۴۵

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! مراقب خود باشید! اگر شما هدایت یافته‌اید، گمراهی کسانی که گمراه شده‌اند، به شما زیانی نمی‌رساند راغب ذیل آیه می‌گوید یعنی قبل از آنکه به دیگران پردازید نفوس خود را تهذیب کنید.

اهمیت اخلاق فردی به وضوح در آیه شریفه مشخص است اگر کسی نفس خود را تهذیب کرده باشد گمراهی دیگران او را گمراه نخواهد کرد. تکامل اخلاقی فرد و جامعه مهم ترین هدفی است که ادیان آسمانی به آن تکیه می‌کنند.^۲

یک نکته مهم داشتن نیت خالص در کارهاست اگر نیت خالص و کاری که انجام می‌دهیم برای خدا باشد خداوند هم به ما کمک می‌کند. «اگر انسان نیت خود را از ابتدا خالص نکند و خود را اصلاح نکند ولو به کمالاتی برسد اما همان ناخالصی های اولیه بایک فرصت سر برآورده آتش بر هستی معنوی انسان میزند.»^۳

توجه به خودباوری

از مواردی که برای موفقیت یک طلبه لازم است داشتن خودباوری مثبت است:

«ایمان به توانائی های ذاتی و استعدادهای فطری خویش وایمان به یاری خداوند در پرورش و گسترش آنها و اینکه انسان داشته های خود را بشناسد و آنها را باور نماید»^۴

روان شناسان می گویند در خود باوری قدرتی است که توانائی ها و اقتدارتان رادو برابر میکند. اولین قدم برای خود باوری خود شناسی است. «فرد خود شناس می داند که بیماری اش چیست و چگونه درمان میشود. اطرافیان خود را بهتر می شناسد به ضوابط و قوانین خداوند پی می برد و ان را میزان حقانیت مردم قرار میدهد و با معیار خداوند مردم را بهتر می شناسد. افراد موفق کسانی هستند که ابتدا خود را شناخته و بعد دیگران را خوب شناختند بعضی از مردم این گونه هستند که اگر به آنها ناسزا گفته شود آنها نیز در جواب ناسزا می گویند و اگر به آنها آفرین گفته شود آفرین می گویند در حالی که اینها معیار حق و باطل نیست فردی حق و باطل را متوجه میشود که خود را شناخته باشد و به تبع آن به خدای خود و دستورات او معرفت پیدا کرده باشند»^۵.

خود شناسی و پذیرش مسولیت اجتماعی از مهم ترین هدفهای تربیتی در هر جامعه ای است و برخورداری از حس خود ارزشمندی و خود باوری قوی به مثابه یک سرمایه ارزشمند حیاتی برای همه انسانها بویژه جوانانی که از مهارت های اجتماعی کمتری بهره مند هستند از موثر ترین عوامل پیشرفت و شکوفائی استعدادها و خلاقیت ها به شمار می رود.

۱. سوره مائده آیه ۱۰۵

۲. مکارم شیرازی، ۲۲/۱

۳. محمد علی سادات، اخلاق اسلامی، ص ۱۴۸ و ۱۴۹

۴. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران دارالکتب الاسلامیه (۱۳۹۳) ج ۹، ص ۴۳۷

۵. مرتضی آقا نهرانی ۱۳۹۲، مقاله خود شناسی کلید بندگی، گلستان قران، ش ۳۰، ص ۶۲

«خویشتن شناسی بر اساس نگرش قران در مجموعه روابط فرد با خدا، خود، مردم و طبیعت، افزون بر پیشگیری از اختلال وانحراف تاثیر ارتقایی میگذارد تا او به اهداف عالی انسانی به ویژه قرب الهی نائل آید.»^۱ (همانطور که به اختصار بیان گردید شناخت عمیق از خود در جهت پی بردن به تواناییهای عظیم و پنهان خویش یکی از راههای اساسی خود باوری می باشد.

امام علی علیه السلام می فرماید: نال الفوز الاکبر من ظفر بمعرفه النفس اگر انسان بتواند خود را بشناسد به سعادت و پیروزی بزرگی نائل شده است و حدیث دیگر از امام علی علیه السلام نقل شده: من لم يعرف نفسه بعد سبیل النجاه حبط فی الضلال والجهالات. کسی که خود را نشناسد از راه رستگاری دور شده و خود را در گمراهی و نادانی ها انداخته است.^۲

اینکه انسان چه اندازه خود را می شناسد و خود را می پذیرد در رفتار و عمل او منعکس می شود. رفتار هایی که فرد در زمینه های مختلف نشان میدهد نشانگر خود باوری است. بنابراین مشخص است که خودشناسی تا چه اندازه برای یک طلبه مهم است.

تفکر مثبت را در خود تقویت نمائیم تفکر مثبت تولید انرژی و توانائی می کند. از تلقین شکست و ناتوانی به خود پرهیز کرده و تلاش کنیم تحت تاثیر تلقینات منفی دیگران در این مورد قرار نگیریم زیرا تفکر منفی موجب اضطراب و تشویش افراد می شود. نسبت به تواناییهای واقعی خود ایمان داشته باشیم و در نتیجه از احساس حقارت و کم بینی پرهیز نمائیم. استعداد های خود را شناخته در جهت رشد و شکوفائی آنها قدم برداریم. این مسئله بسیار مهم است که هر کس استعدادهای خود را بشناسد و آنها را شکوفا نماید.

تمام انرژی خود را متوجه زندگی کردن در لحظه نمائیم اگر عمر خود را در حسرت دیروز یا نگرانی فردا سپری کنیم لحظه هارا از دست خواهیم داد و این به معنی از دست دادن فردا هم هست. برای اینکه دیگران تواناییهایمان را باور کنند قبل از هر چیز باید خودمان را جدی بگیریم. به مهارت های وجودی خود ایمان داشته باشیم.

اگر خود را به خوبی باور کنیم به موفقیت می رسیم و این میسر نمی شود جز با داشتن هدف و جدی گرفتن هر کاری حتی کارهای کوچک.

-مهارت های ارتباطی خود را گسترش دهیم در واقع خود باوری ریشه در ارتباط با دیگران دارد. ارتباط اجتماعی به افراد کمک می کند تا واقعیت هایی در مورد خود بدانند.

البته بدیهی است که این امر برای طلاب علوم دینی که سروکارشان با اجتماع است تاچه اندازه مهم می باشد.

توجه به خانواده

۱. ملا احمد نراقی، جامع السعادات، ص ۲۶

۲. عبدالواحد تمیمی داری آمدی، غررالحکم و دررالکلم احادیث ۹۹۶۵ و ۱۰۰۰۵

بسیاری از زمینه‌های اخلاقی در خانواده رشد می‌کند محیط سالم یا ناسالم خانواده تأثیر عمیقی در پرورش فضائل اخلاقی یا رشد رذائل دارد و در واقع باید سنگ زیر بنای اخلاق انسان در آنجا نهاده شود. دین اسلام به خانواده که نمونه کوچک جامعه است بسیار اهمیت داده و توصیه اکید به موازین اخلاقی در خانواده دارد که احترام به والدین، همسر داری، حقوق فرزند و ... از آن جمله است. خانواده اولین محیطی است که نقش مهم خود را در باوری کودک ایفا می‌کند والدین خود ساخته فرزندان خود ساخته تربیت می‌کنند و در اینجا نقش مادر بسیار تعیین کننده است. خواهران طلبه در نقش مادر، همسر، و یک زن وظیفه تربیتی در خانواده و جامعه را برعهده دارند.

و همینطور دوران نوجوانی و جوانی راهم می‌توان از بهترین دوران خود شناسی و مسیر کمال دانست زیرا هنوز شخصیت انسان شکل کاملی به خود نگرفته است و عادات زشت در او رسوخ کامل نکرده و بازحمت کمتری می‌توان در جهت تزکیه گام برداشت.

باتوجه به تعاریف فوق می‌توان گفت اخلاق فردی، اجتماعی و خانوادگی در یکدیگر مستقیم یا غیر مستقیم تأثیر گذارند. اخلاق یک طلبه روی دیگر اعضای خانواده تأثیرات مهمی می‌گذارد به طور مثال اخلاق فردی در اخلاق خانوادگی تأثیر بسزایی دارد قرآن کریم می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگهاست نگه دارید!^۱

پیامبر اکرم می‌فرماید: «اَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ أَخْلَاقًا وَالطَّفْهَمُ بَاهِلُهُ» کاملترین مومنان از جهت ایمان نیکوترین آنان از لحاظ اخلاق و مهربان ترین آنان به خانواده اش می‌باشد^۲، از مهربانی طلبه نسبت به خانواده این است که آنان را تهذیب و تأدیب نماید همان گونه که در آیه شریفه آمده بود. رفتار و عمل فردی که درس دین می‌خواند، میتواند الگویی بسیار خوب یا بسیار بد باشد اگر طلبه خود را مهذب نموده باشد الگویی بسیار خوب برای دیگران خواهد بود و اگر خدای نکرده خود را مهذب نکرده باشد الگویی نامناسب خواهد بود و ضررهایی که طلاب غیر مهذب به دین می‌زنند بسیار است. و همین امر مسولیت طلبه را بسیار سنگین می‌نماید.

امکان تغییر در اخلاق

در اخلاق بحثی مطرح می‌شود با این عنوان که آیا اخلاق قابل تغییر است یا نه؟ آیا اگر ما دارای اخلاق بدی بودیم می‌توانیم آن را تغییر دهیم و یا اینکه اخلاق بد دیگران را میتوانیم تغییر دهیم و در آنها تأثیر بگذاریم یا نه؟

آیه الله مکارم می‌گوید: سرنوشت علم اخلاق و همه بحث های اخلاقی و تربیتی به این مسئله بستگی دارد، زیرا اگر اخلاق قابل تغییر نباشد نه تنها علم اخلاق بیهوده خواهد بود بلکه تمام برنامه‌های انبیاء و کتب آسمانی لغو خواهد بود.

۱. سوره تحریم آیه ۶

۲. نهج الفصاحه، علی اکبر میرزایی، ص ۴۱

رهبر انقلاب می فرماید: انقلاب اسلامی عیار معنویت و اخلاق را در فضای عمومی جامعه به گونه ای چشمگیر افزایش داد.^۱ با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت.

آیات و روایات هم شاهی بر این ادعاست حدیث معروف «أَنْتِ بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» که پیامبر فرموده اند: من مبعوث شده‌ام برای تکمیل مکارم اخلاق دلیل واضحی بر امکان تغییر صفات اخلاقی است.^۲ (بنابر این اکثر علمای اخلاق نظرشان این است که تغییر اخلاق امکان پذیر است و به قول پیامبر استناد می کنند که فرمودند: «حَسَّنُوا أَخْلَاقَكُمْ اخْلَاقَتَانِ رَا نِيكُوسَايِد.»

واگر اخلاق تغییر پذیر نبود، پند ها و وعده وعیدها و باز خواست از شخص که چرا این کار را کردی بی مورد بود و ما می بینیم خُلق حیوان هم قابل تغییر است تا چه رسد به انسان، ولی افراد در قبول تربیت مختلفند. می توان گفت اخلاق با تلاش قابل تغییر است و می توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت. پس بر خواهران طلبه است که کوشا باشند و با اجرای موارد ذکر شده جامعه اسلامی را به کمال معنویت و اخلاق رهنمون شوند.

نتیجه گیری

با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. معنویت و اخلاق جهت دهنده ی همه ی حرکتها و فعالیتهای فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است.

معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است. با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت و در برخی زمان ها مثل دفاع مقدس به اوج رسید، لیکن تقویت و حفظ این فضا در دنیای متحول شونده امروزی که انسانها روز به روز به سمت دنیا طلبی و لذت جویی و فردگرایی سوق داده می شوند مسئله قابل توجهی است. مهم ترین و اصلی ترین وظیفه در این زمینه را باید متوجه نهاد خانواده به محوریت زنان دانست. خواهران طلبه برای نهادینه کردن معنویت و اخلاق در جامعه نقش مهمی دارند زیرا ویژگی زنان این گونه است که هم خود را و هم محیط پیرامون خود را تحت تاثیر قرار می دهند. ارزش‌های اخلاقی و معنوی اگرچه در عمق وجود آدمی و به صورت فطری و منطبق با خلقت او در آمیخته و به ودیعه گذاشته شده است، لکن باید با انتخاب و حرکت و تلاش انسان به فعلیت و عینیت در آید. حوزه علمیه خواهران با وجود نقش تبلیغی که در جامعه دارد می تواند با توجه به رهنمود های مقام رهبری در امید بخشی به جامعه و زودودن یاس از آن نقش مهمی را ایفا نماید و با معرفی الگوهای تلاش گر که به قله های کمال رسیده اند رهنمای دیگران باشد و با توجه بیشتر به علم و پژوهش مدرسان نظام اسلامی گردد. طلاب خواهر به وسیله ی خودسازی و خودباوری می توانند الگوی عملی در اخلاق و معنویت باشند و نقش مهمی که

۱. قسمتی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

۲. ناصر مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ص ۳۵-۳۰

در خانواده به عنوان دختر، همسر و مادر ایفا می کنند این زمینه را مهیا می سازد که جامعه ای آرمانی که زمینه ساز ظهور است آماده نمایند. اخلاق با تلاش قابل تغییر است و می توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- ۱- ابن فارس احمد، معجم مقایس اللغة، قم، مکتبه الاعلام الاسلامیه، اول، ج ۲، ۱۴۰۴.
- ۲- آقا تهرانی، مرتضی، مقاله خود شناسی کلید بندگی، گلستان قرآن، ش ۳۰، ص ۶۲، ۱۳۹۲.
- ۳- امام خمینی، روح الله، صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸-۱۲۷۹.
- ۴- مدی، عبدالواحد تمیمی داری، غررالحکم و دررالکلم.
- ۵- خامنه ای، سید علی، بیانیه گام دوم انقلاب، بهمن ماه ۱۳۹۸.
- ۶- بودیاری، ژان، جامعه مصرقی، اسطوره ها و ساختارها، ترجمه پیروز ایزدی، نشر ثالث ۱۳۹۰.
- ۷- زرکنده، بتول، بانو امین اصفهانی، تهران، مدرسه، ۱۳۸۴.
- ۸- سادات، محمدعلی، اخلاق اسلامی، تهران، ۱۳۸۹.
- ۹- فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، دوم، قم: نشر هجرت، ۱۴۰۹.
- ۱۰- محمد باقر مجلسی، چاپ مکرر سال مختلف، ج ۶۸، ص ۳۷۳، باب ۹۲.
- ۱۱- مدرسی، محمد رضا، فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۷.
- ۱۲- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، سوم، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۰ق.
- ۱۳- مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب، ۱۳۷۹.
- ۱۴- .....، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۳.
- ۱۵- میرزایی، علی اکبر، نهج الفصاحه، صالحان، پنجم، ۱۳۹۰.
- ۱۶- نراقی ملا مهدی، جامع السعادات، دارالمتقین، ۱۴۳۰.
- ۱۷- پناهیان، علیرضا، نخستین نشست گفتمانی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب، ۹۸/۵/۲۸.
- ۱۸- هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان بسیج جامعه زنان، ۱۳۹۷.